

Ha úgy mondom, hogy Magyarországon mindig alapvetően különbözött a városi és vidéki szexuális kultúra, akkor tévedek?

Úgy mondanám, hogy – mint minden társadalomban – nálunk is többféle elképzelés van a szexualitásról a különböző rétegek, a különböző foglalkozási csoportok, a különböző műveltség és egyébek függvényében. Most, ha arra gondolunk, hogy egy XX. vagy egy XXI. századi értelmiségi családban mennyire más a felfogás a szexuális szabadságról, a nők jogairól a szexualításban, mint mondjuk akár csak egy kispolgári, vagy munkás, vagy pláne paraszti családban, ez elég nyilvánvaló. Gondoljunk arra, hogy egy abszolút evidens példát hozzak, hogy a szexuális forradalommal került be valamennyire a gondolkodásunkba az a kérdés, hogy a nőnek mi szerepe van a szexualításban, és egyáltalán kell-e az, hogy neki jó legyen, hogy ő örüljön annak, hogy ő abban kiteljesedjék, mert ebben is egészen ellenkező felfogások vannak. Most az antropológusok, néprajzosok, társadalomtudósok, maguk is például nagyon sokáig nem vizsgálták ezt a kérdést. Először is szégyenlősség volt ezzel kapcsolatban, itt rögtön arról is lehet beszélni, hogy ez miért van. Ugye a keresztény kultúrában a szexualitás, mint olyan, az egy szégyellni való, tabu téma volt, ha belegondolunk, hát egészen a mi gyermekkorunkig. Erről nem illet beszélni sem.

Mióta nem számít ez tabunak? Mióta foglalkoznak vele mondjuk az antropológusok?

Szerintem részben még most is tabunak számít. A leghíresebb, áttörő munka ebben a témában, Malinowski, a modern antropológia megalapítójának két kötetes műve, *A vademberek nemi élete Észak-Nyugat Melanéziában*”. Ő az első világháború környékén végezte a terepmunkáját Új-Guinea mellett, egy kis szigeten, és onnantól kezdve, tehát a húszas évektől a negyvenes évekig publikálta a nagy monográfiáit.

Miért volt ilyen nagy hatással ez a munka?

Azért, mert először beszélt egy olyan témáról, ami addig kimondatlanul is tabu-témának, illetlenségnek számított. Végigvette azt, hogy a szexualitás milyen szerepet játszik a születéstől fogva egy embercsoport életében, és valójában ezen keresztül ő a teljes trobrian, mert ugye a Trobrian szigeteken gyűjtött, a teljes trobiani társadalom keresztmetszetét is megadta. Onnan kezdve, hogy a gyermekeknek a szexualitást mikor és hogyan tiltják, vagy nem tiltják, hogyan keltik fel az érdeklődést, hogyan engedik, hogy mennyire természetes módon nevelkednek bele, egészen addig, hogy a szexualitás hogyan jelenik meg az életükben, hogy mennyire szabad a szex a házasság előtt, és hogy aztán ez hogyan változik meg házasság után, és hogy egészen a halálig, ez hogyan megy végig. Ez egy nyolcszáz oldalas monográfia,

amiben ő ezt részletesen bemutatta. Ehhez képest, hogy most csak egy példát mondjak, Magyarországon egy, a nyolcvanas-kilencvenes években nagy port felvert tanulmányorozaton kívül, ami Balmazújvárosnak a szexuális életét, azon belül egy kis szeletet, valójában a szexuális aktust és az akörüli dolgokat járta körbe, ezen kívül a mai napig nincs erről egy olyan áttekintő monográfia, mint ami mondjuk Malinowski-é volt a vadakról. Tehát ha a vadak esetében még lehetett is erről beszélni, a magyar parasztság esetében már kevésbé.

Amit az előbb megfogalmazott Magyarországról, hogy van a városi, a paraszti, az értelmiségi hozzáállás. Ezek a határok még mindig ilyen élesek?

Erről nagyon nehéz summás kijelentéseket tenni, mert felmérések nem igazán vannak, leginkább a szociológusok foglalkoztak ezzel a kérdéssel, de azért az az érzésem, hogy igen. Valójában az a minta, ami a szexualitás körül megvolt, szerintem a mai napig megvan. Mondjuk a munkásság körében még mindig leginkább az a célja és hivatása egy nőnek, hogy viszonylag minél előbb tisztességesen férjhez menjen, gyerekeket szüljön, és családanya legyen, és aztán ezen belül az összes többi kérdést nem igazán szokás tárgyalni. Elképesztő volt Vajda Máriának, egy kolléganőnknek az említett balmazújvárosi kutatása. Balmazújvároson az öreg embereket interjúvolta az ő idejükről, és elképesztő volt, mennyire nem törődtek a szexualitásban például a nők igényeiknek a kielégítésével. És mennyire csak a saját örömeiket keresték. Sőt, az egészen az volt a tanulsága, hogy ez egy teljesen természetes dolog, amiről nyíltan beszéltek, ami ugye nagyon meglepő volt, mert ugye félve kérdezgette ő is először az interjúalanyokat, és aztán kiderült, hogy mindenki szívesen beszélget ezekről a témákról. Tehát egyrészt közelről sem olyan tabu, másrészt viszont ez egy meglehetősen rideg aktus, legalábbis azoknak a megnyilvánulásoknak a fényében, amiket ő ott közzé tesz.

Milyen hatások formálták ilyenné a magyar szexuális kultúrát, azon túl, hogy mondjuk volt ez a paraszti kultúra, volt nyilván erre egy értelmiségi hatás, jött nyilván a szexuális forradalom. Milyen hatásokról beszélhetünk még?

Nagyon más hatásokról nem hiszem, hogy beszélhetünk. Mert az, hogy antropológusok végeztek kutatásokat Európán kívüli társadalmakban, és rájöttek arra, hogy mint minden, ez is kultúrákhoz kötött, és ilyen értelemben véve változó és relatív, ez azért nem hiszem, hogy a szexualitásról alkotott képet nagyban befolyásolta volna Magyarországon.

Önnek milyen személyes tapasztalatai voltak, sokat élt külföldön, sokat élt annak idején Vietnámban, milyen más szexuális kultúrákat ismert meg, mint antropológus?

Mint antropológus viszonylag hosszú időt éltem különböző Európán kívüli társadalmakban, elsősorban Vietnámban, egy hegyi törzsnél, és valamilyen elképzelésem természetesen van a vietnámi, ilyen értelemben vett vietnámi kultúráról is. Az én számomra ebben a törzsi kultúrában a legmeglepőbb az a határvonal volt, ami a házasság előtti és utáni szexuális viselkedést elválasztja. Pontosabban az éles határ, ami elválasztja a házasság előtti szexuális szabadságot, és a házasság utáni egészen elképesztő prűdériát és a tiltások tömegét. Ennél a törzsnél a házasság előtt viszonylag – a mi fogalmaink szerint – szexuális szabadosság van, mind a férfiak, mint a nők számára. Azaz a párválasztással természetesen együtt járónak tartják azt, hogy a testi szerelmet megismerik, és ezt senki nem szégyelli. A szerelmeskedéshez és az udvarláshoz egyébként rengeteg gyönyörű szokás, folklór, szerelmes ének és más egyéb párosul, tehát ilyen értelemben a kultúrájukban rendkívül nagy szerepet játszik, és mindenki magától értetődő természetességgel veszi, hogy egy nőnek, akár egymást követő éjszakákon is más és más párja lehet, mindaddig amíg meg nem találta a párját. Tehát egyfajta nagyon szabados felfogása a szerelemnek, legalábbis az európai konvencionális felfogás szerint. Most ehhez képest, amikor férjhez megy, akkor attól a perctől kezdve ez teljesen megváltozik, ami odáig megy, hogy pl. még a szerelmes énekeket sem énekelheti. Miért nem? Azért, mert a szerelmes énekeknek az a feladatuk, bevallott és nyilvánvaló feladatuk, hogy a másik felet megnyerje vele az ember. Amit eddig nem mondtam ki, hogy több feleség lehetséges, viszont többférjűség nincsen, következésképpen egy nő, attól a perctől kezdve, hogy ő férjhez megy, többé már nem akarhat magának másik párt, másik férfit, éppen ezért még az énekeket sem tudja énekelni, tehát én pl. nem tudtam olyan felvételeket készíteni, ahol régi stílusú szerelmes énekeket énekelte volna egy férfi és egy nő, mert ha férjhez megy, márpedig általában ugye mindegyik férjhez megy, akkor utána már nem szabad, még a saját férjével sem énekelni ezeket a dalokat. Tehát ilyen jellegű hihetetlen nagy váltás az én számomra eléggé furcsa és meglepő volt, noha tudok róla, hogy nagyon sok helyen ez van.

Ez azért Magyarországra is jellemző manapság, tehát, hogy házasság előtt egy viszonylagos szexuális szabadosság van, utána pedig jön a monogámia, csak itt mindkét féltől megköveteljük.

Pontosan ez a lényeg, hogy ott a férfiak minden további nélkül jöhettek nekem énekelni régi stílusú szerelmes énekeket, csak éppen nem tudtam melléjük párt szerezni. Mert ugye, akik tudták volna azokat a régi stílusú énekeket, azok már férjnél voltak és még a magnófelvétel erejéig sem lehetett, az én külön kérésem ellenére sem lehetett túltenni magukat ezen a szokáson. Márpedig itt többféle szerelmes ének van, gyönyörűek, egészen furcsák. Itt mindig

alternatív éneklés van, férfi és a nő egymás énekét hallgatva, egymásnak válaszolnak gyönyörű képekben, költői képekben udvarolnak egymásnak, és ez valóban annyira felhevíti őket, hogy utána egészen egyszerűen, velem is megtörtént, otthagyták az antropológust a magnójával, és ők visszavonultak az erdőbe. Tehát ezeknek a szerelmes énekeknek a szó szoros értelmében olyan hatásuk van, ami nálunk, a mi kultúránkban ismeretlen. Ezt a férfi nyugodtan egész élete végéig énekelheti, miután elméletileg poligámia van, neki van joga az énekléshez.

Azt mondhatjuk, hogy nem biztos, hogy mindenütt egyformán szabályozott a szexuális élet, vagy nem biztos, hogy mindenütt ilyen szigorúan szabályozott a szexuális élet, de mondhatjuk-e azt, hogy minden kultúrának megvannak a maga elvárásai, a maga tabui és tulajdonképpen a tagjaira nézve kötelező érvényű szexuális szabályai?

Természetesen. Nincsen kultúra saját szabályok nélkül, és ugye mindenütt a világon, minden emberi társadalomban valamilyen szinten valahogy szabályozzák azt, hogy mi az, ami helyes, és mi az, ami helytelen érintkezés. A szexuális kultúra szabályozott a világon mindenütt, gondoljunk csak arra, hogy – a legrégebbi szabályok egyike – kit vehetek el, vagy kit nem vehetek el, minden úgynevezett törzsi társadalomban alapvető fontosságú. Hát ez önmagában már egy ilyen szabály. Az, hogy vannak eleve olyan rokoni kategóriák, vagy olyan emberkategóriák, akik függetlenül attól, hogy rokonok, vagy nem, valamilyen számítás szerint egyszerűen nem jönnek számításba. Vagy éppen preskriptív, azaz előírással a házasság, tehát bizonyos rokonok csoportja közül kell választani. Az ausztráliai társadalmakban és más egyéb törzsi társadalmakban már ezeket a példákat régen ismerjük. Az antropológia nem véletlenül éppen a házassági szabályokkal, vérfertőzés fogalmával és egyebekkel foglalkozott.

Ha Nyugat-Európát nézzük, azért Magyarországhoz képest elég nagy a különbség, de ott az milyennek számít, liberális, vagy szabad társadalomnak számít szexuális szempontból.

Én mindig félek ezektől az általánosításoktól, mert amit mi nyugati, felvilágosult társadalmaknak mondunk, az természetesen az, amit a tv-n keresztül meg az értelmiségiektől, meg az irodalomból, meg a filmben hozzánk lecsapódik. Na de mondjuk, én vehetem mondjuk nyugati liberális társadalomnak Franciaországot, én voltam Franciaországban, nem csak Párizsban, hanem szerte széjjel az országban, hát azért nem merném állítani, hogy ott mondjuk egy francia kispolgárnál ugyanolyan szabadosság van, mint amit mi nem tudom én milyen regényekből, vagy más művészeti alkotásokból látunk, és azt sem hiszem, hogy Olaszországban csupa olyasmi viszony uralkodna, mint amit mondjuk az olasz filmekből látunk. Kétségtelen tény, hogy volt a hatvanas-hetvenes években a nyugati szabadosság, amire persze megint azt hisszük, hogy most fedeztük fel a spanyol viaszt, de hát elég egy kicsit az

irodalmi alkotásokba visszapillantani, és rögtön rájövünk, hogy ilyen típusú szexuális szabadosságra, a XIX. századi irodalomban bőven találunk példát.

Például?

Elég a Bibliotéka Erotika sorozatnak a könyveit megnézni, mondjuk Alfred Musset-nak megnézni az írásait, ahol olyan típusú gruppen-szex leírás van, amiről azt hisszük, hogy a hatvanas években, Dániában találták ki. Vagy visszamegyek az ókorig. Ha jól emlékszem, Babits fordításában ismerem Martialis Phyllis című versét, ahol ketten közelítenek egy nőhöz, és utána mind a ketten egyszerre lepik meg, és békésen megosztóznak. Mi azt hisszük, hogy ezeket mind mi találtuk ki, de az ókori görög társadalomtól kezdve a rómaiakig, a XIX. századi francia irodalomig bárhova megyünk, mindenhol megtaláljuk ezeket, csak lehet, hogy nem volt ekkora visszhangja.

(14,51 perc)